

Didaktika výtvarných činností

Úvodní informace

Pavla Novotná

XVVp04

Didaktika výtvarných činností

Mgr. Bc. Pavla Novotná Ph.D

Poříčí 7, 4. patro, kabinet spol. s doc. Stadlerovou :

Konzultace - středa (čas dle domluvy emailem)

Lze i on-line

20806@mail.muni.cz

novotna.pavla@mail.muni.cz

System výtvarných předmětů v rámci studia

1. ročník. Praktické předměty: 1. sem.:

Předmět **VÝTVARNÉ ČINNOSTI a TVORBA A DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU**

2. sem.: **VÝTVARNÁ HRA A TVOŘIVOST**

Didaktické předměty:

2. ročník, 3. sem.: Předmět **DIDAKTIKA VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ (ZK)**

4. sem. **VÝTVARNÉ PROJEKTY S REFLEKTOVANOU PRAXÍ a**
Reflektovaná praxe

Podmínky pro splnění zkoušky

Aktivní účast ve výuce na fakultě 100% (lze nahrazovat v jiné skupině)- sledujte harmonogram dané skupiny

Průběžné plnění domácích úkolů - odevzdávání do stanoveného termínu do odevzdárny a prezentace ve výuce (součástí je účast na galerijní animaci). Upřesnění zadání ve výuce.

Závěrečný didaktický projekt - popis a reflexe pozorované výtvarné aktivity a její transformace - **alterace** (návrh obohacený o aspekt tvořivosti a směřující k cílům současného vzdělávání RVP PV) - prezentace, obhajoba strategií, metod, forem a výtvarných prostředků.

Od prosince - prezentace prezenčně v posledních hodinách výuky (a pak ve zkouškových termínech). Sledujte pečlivě harmonogram

Závěrečný didaktický projekt

Formulace zadání:

1. Student popíše a fotograficky zdokumentuje výtvarné činnosti v MŠ na praxi (reflexe a fotodokumentace)
2. Student si vybere jednu z pozorovaných výtvarných činností a připraví (popř. i zrealizuje) vlastní návrh - alternativní tvořivější verzi (na dané téma, námět,...) **ALTERACI**, která vychází z podmínek konkrétní školky (počet a skladba dětí, homogenní x heterogenní, zázemí a materiál školky apod.)
  - návrh bude obohacený o aspekt tvořivosti a směřuje k naplnění cílů současného vzdělávání daného RVP PV)
  - prezentace v prosinci: obhajoba strategií, metod, forem a výtvarných prostředků, sdílení s ostatními, společná reflexe

Formální podoba - Závěrečný výstup (zkouška)

- 1. PREZENTACE výstupů z pedagogické praxe** - Nemusí se nutně jednat o powerpoint, mohou být jen komentáře k fotkám. Jedná se o představení Vašeho řešení, návrhů, reflexí, fotodokumentace ostatním spolužákům (spíše zajímavé momenty, ve zkrácené formě, ne rozsáhlý text) - prezentace proběhnou v prosinci prezenčně po malých skupinách (budete se na ně přihlašovat v ISu). Není třeba, aby obsahovaly rozsáhlé texty, ale budete spíše komentovat fotografie. Po prezentaci lze práci ještě upravit a finálně proměnit. **(Prosinec - poslední termín výuky)**
- 3.** Po prezentaci obohaťte a doplňte text o poznatky a připomínky, které se vyskytly při diskuzi v rámci prezentace Vaší práce. **S tímto dokumentem (obsahuje text i obrázky) se přihlásíte ke zkoušce, kde proběhne v menších skupinách hlubší obhajoba navrhovaných cílů, metod, forem a výtvarných prostředků.**

Skupina 1 XVVp04/01 - středa 14:00–15:50 (uč. 16)

21.9. začátek posunut, původní termín 14.9. zrušen - VÝUKA na fakultě

12. 10. VÝUKA na fakultě

9. 11. VÝUKA na fakultě

23.11. VÝUKA na fakultě

30.11. - nový termín - VÝUKA na fakultě

Prezentace - povinná účast na fakultě

7. 12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

14. 12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

Skupina 2 XVVp04/02 - čtvrtek 15-16.50 (uč. 16)

22. 9. VÝUKA na fakultě

6.10. - VÝUKA na fakultě

20.10. VÝUKA na fakultě

3. 11. VÝUKA na fakultě

1.12. VÝUKA na fakultě

Prezentace - povinná účast ve výuce na fakultě

8. 12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

15.12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

skupina 1 - harmonogram výuky na fakultě (povinná účast) 14-15.50 **středa**

21.9. začátek posunut, původní termín 14.9. zrušen - VÝUKA na fakultě

12. 10. VÝUKA na fakultě Tvořivost

9. 11. VÝUKA na fakultě RVP PV

23.11. VÝUKA na fakultě

30.11. - **nový termín** - VÝUKA na fakultě

Prezentace - povinná účast na fakultě

7. 12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

14. 12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

2. a 10. 11. pravděpodobně bude uspořádána **galerijní animace v galerii v Brně** - termín bude upřesněn (konec října, listopad) ve dvou termínech

skupina 2 - harmonogram výuky na fakultě (povinná účast) 15-16.50 čtvrtek

Skupina 2 XVVp04/02 - čtvrtek 15-16.50 (uč. 16)

22. 9. VÝUKA na fakultě

6.10. - VÝUKA na fakultě

20.10. VÝUKA na fakultě

3. 11. VÝUKA na fakultě

1.12. VÝUKA na fakultě

Prezentace - povinná účast ve výuce na fakultě

8. 12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

15.12. - prezentace závěrečných projektů - povinná účast na fakultě

2. a 10. 11. pravděpodobně bude uspořádána **galerijní animace v galerii v Brně** - termín bude upřesněn (konec října, listopad) ve dvou termínech

Domácí zadání - termín odevzdání do 6.10. a 12.10.

Skupinová práce

- ŠTĚPÁNKOVÁ, Kateřina. 2013. Jak „zabít“ tvořivost ve výtvarné výchově. *Kultura, umění a výchova*, 1(1) [cit. 2013-10-03]. ISSN 2336-1824. Dostupné z: <http://www.kuv.upol.cz>
- Přesný odkaz <https://www.kuv.upol.cz/post/jak-zab%C3%ADt-tvořivost-ve-výtvarné-výchově>
- 5min. Prezentace do příští výuky
- Sk 1 - tvořivost a její podoby
- Sk 2 - dobré podmínky pro rozvoj tvořivosti ve výtvarné výchově
- Sk 3 - pět skupin nejzávažnějších didaktických chyb ve vztahu k rozvoji tvořivosti žáka a příklady (fotky.....apod.)
- Sk 4 - podobné odborné články o tvořivosti

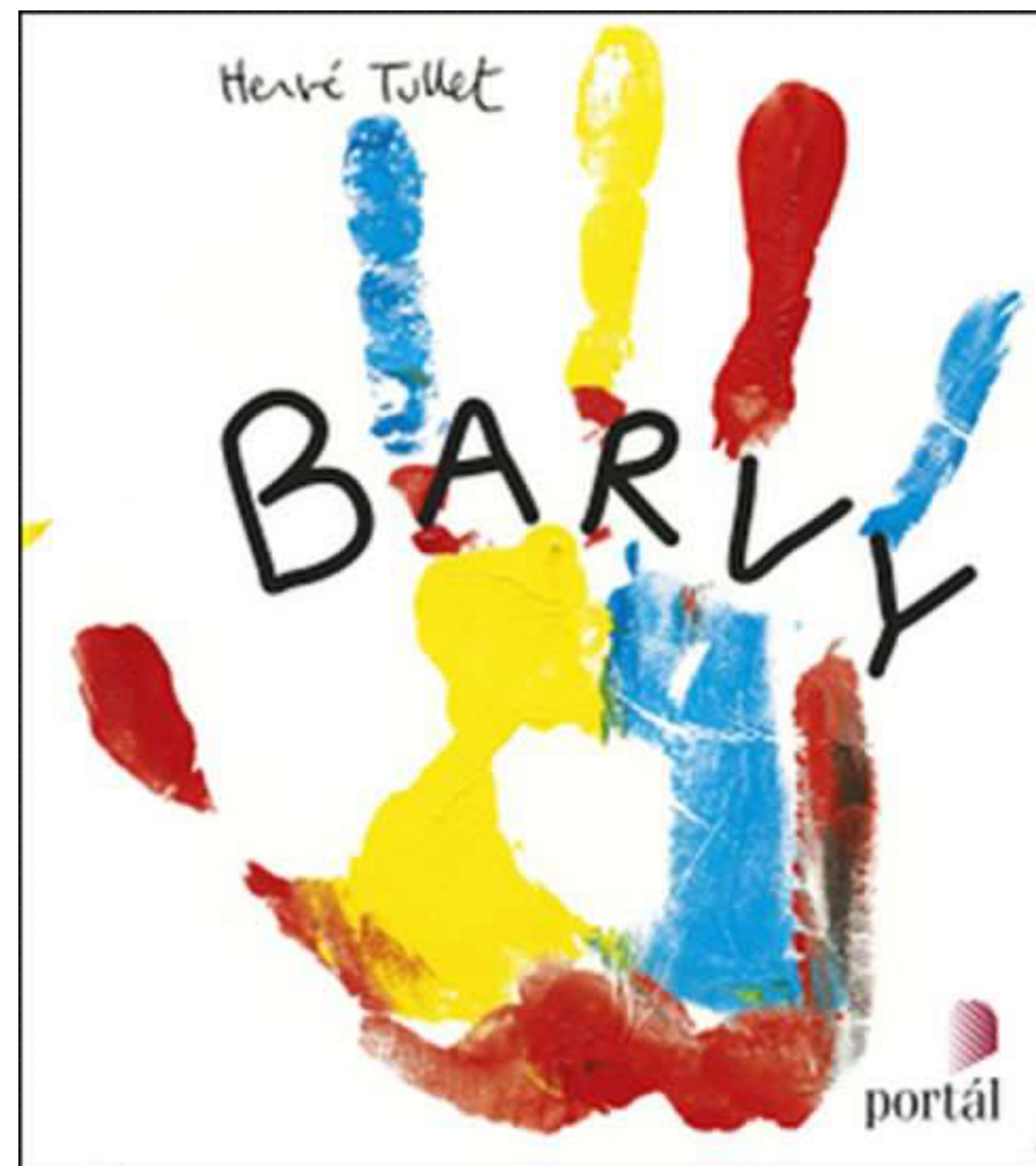
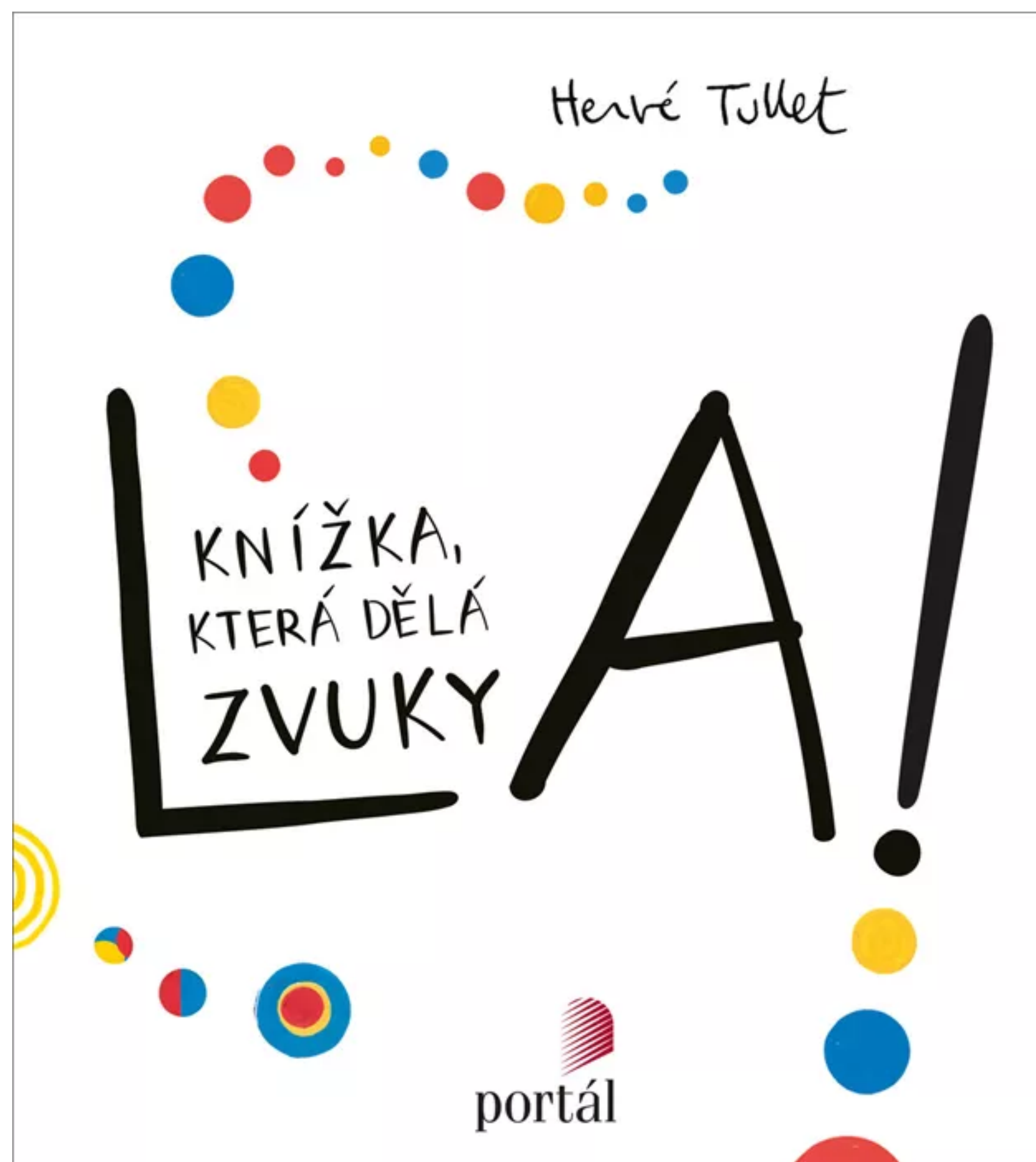
Základní principy tvořivých výtvarných činností:

1. **Bezpečného tvůrčího prostředí:** podpora důvěry žáků v jejich tvořivé schopnosti
2. **Diferenciace a individualizace:** přizpůsobení forem a obsahů různorodosti dětí (specifik vývoje a typologie spontánního výtvarného projevu)
3. **Učení ke kreativě:** experiment, práce s otevřeným koncem, hra, vytvoření podmínek pro úspěch, minimální omezení formálními pravidly, možnost svobodně chybovat – přirozenost při procesu hledání
4. **Prožitkového učení:** návaznost na přímé zážitky a zkušenosti dítěte, podpora zvědavosti a potřeby smyslově objevovat svět; zájmy a záliby dítěte, spontánní tvůrčí nápady
5. **Učení v souvislostech:** prolínání expresivních činností a integrace více vzdělávacích oblastí

Tvořivé výtvarné činnosti:

2. Netvař se a tvoř - <https://netvar-se-a-tvor.webnode.cz/blog/>
4. Výchova prožitkem: Rubešová, Radka; Kirchnerová, Veronika, Portál 2013.... <https://www.radkarubesova.cz>
3. Dívej se, tvoř a povídej!: Artefiletika pro předškoláky a mladší školáky, Sylva Eliášová, Jan Slavík, Vladimíra Slavíková, [Portál](#) 2007
5. Výtvarné čarování: [Vladimíra Slavíková](#), Helena Hazuková, Jan Slavík, · Práce · 2008

Inspirujte se - knihy Hervé Tulleta

Kreativita - učení ke kreativitě

V kolika letech je kreativní potenciál člověka na nejvyšší úrovni?

- Obohacuje každodenní život, proměňuje všednost dne, z rutiny se díky ní stává zábava. Pomáhá nám poradit si s problémy, nalézat možnosti jejich řešení, vymanit se ze stereotypu.
- Tvořivost, klíčová dovednost vzdělávání 21. století, hraje důležitou roli v současných českých i evropských kurikulárních dokumentech. Její postavení je stejně významné jako postavení čtenářské či matematické gramotnosti.
- Schopnost myslet a projevat se kreativně je založena na základní důvěře v sebe, tedy v to, že svojí mocí dokážu něco ovlivnit. Podstatou tvořivého procesu je schopnost projevat se autenticky, tedy v souladu s tím, jaký ve skutečnosti jsem.
- **Tvořivost nám dává možnost ve svém životě improvizovat, přizpůsobovat se náhlým změnám, být tvůrcem vlastního života a radovat se z něj.**
- Test měřící přirozený kreativní potenciál člověka ukazuje, že v raném věku (kolem 4–5 let) je člověk nejkreativnější a později kvůli stále více převažujícímu konvergentnímu způsobu myšlení (kdy posuzujeme, porovnáváme, vyhodnocujeme, testujeme a k realitě přistupujeme kriticky) tuto schopnost pomalu zatlačujeme do pozadí. Jsou však oblasti, které vytváří zcela přirozený prostor, ve kterém lze tvořivé schopnosti stále naplno pozorovat, cvičit a rozvíjet. Tento prostor je vlastní především doméně umění a kultury, neboť s rozvojem kreativity jsou spojeny všechny tvůrčí projevy.

Rysy kreativní mysli

- mít odvahu překonat strach z nečekaných výsledků výtvarné hry
- nebát se přemýšlet, pochybovat, klást otázky, bádát, zkoumat, ověřovat pomocí smyslů
- nebát se vlastních spontánních reakcí
- nebát se jít nezvyklými cestami
- umět si poradit, umět vytrvat, nevzdávat se
- umět setrvat ve stavu koncentrované pozornosti (flow) a zároveň být flexibilní
- inspirovat se náhodou či nečekanými okolnostmi (intuice)
- umět svobodně chybovat
- být otevřený a vnímavý - nechat se inspirovat smysly
- nechat se vést radostí z vlastní tvorby
- vytvářet varianty, alternativy a rozvíjet své divergentní myšlení, používat imaginaci a fantazie, pohrávání se s možnostmi

Rané výtvarné hry a experimenty, které rozvíjí tvořivé myšlení a podporují všestranně zdravý vývoj dětí, mají tyto rysy:

1. Obsahují často ve svém počátku průzkum, jako je například smyslový průzkum terénu nebo imaginativní činnost na základě prožitku.
2. Nalézání vlastního způsobu výtvarného řešení bez opakování známého postupu, objevení nových kombinací a propojení.
3. Proces je důležitější než konečný výsledek.
4. Výtvarná činnost je zábavná, stává se hrou, ve které dítě touží pokračovat. Do činnosti je dítě zcela ponořeno, projevuje se autenticky a zažívá duševní stav takzvaného „flow“ – celkové koncentrace na činnost.
5. Výtvarná činnost má otevřený konec. Výsledek není předem znám. Práce s otevřeným koncem vytváří prostor pro chybu, která je nezbytnou součástí objevování, a umožňuje její tvořivé zpracování.

Výtvarné hry a experimenty s tekutinou

- Mísení barevných hmot a tónů ve velké sklenici vody – ideální je pro batolata i pro děti v předškolním věku
- Zkoumání překvapivých a „magických“ momentů
- Dítě je původcem a zároveň pozorovatelem procesu prolínání, prosvětlování a tmavnutí barev ve sklenici
- Obyčejná třílitrová sklenice vody a barvivo (přírodní, sypké či tekuté potravinářské, vodové, anilinové, temperové či jiné barvy) umožňuje celou řadu objevných činností, které dítě zcela pohltí. Obměnou hry s barvami může být jejich zapouštění do ledových podkladů (zamrzlá louže, sníh, led ve formě na bábovku apod.).
- Známým fyzikálním, ale i výtvarným pokusem je rozpouštění barev v mléce a následné dotýkání se mléčné hladiny štětcem namočeným v saponátu či mýdle. Barvivo plovoucí na povrchu mléka, které je lehčí než mléko, se roztahuje na jeho hladině do nepravidelných skvrn. Kapka saponátu rozpouští molekuly tuku na hladině, mění se povrchové napětí, část tukové vrstvy s barvivem se odtahuje od saponátu. S každým jemným dotekem mýdla a přidáním barvy se na hladině vytvářejí proměnlivé barevné obrazce.

K experimentům je možné používat jakékoliv nástroje a materiály. Můžeme dítěti nabízet nejen fixy, uhly, křídly, pastely, štětce, dřívka, špejle, vidličky, zkrátka vše, co při namočení do barvy zanechává stopu, ale také sypké materiály (např. mouku, písek, kamínky apod.), které umožňují prstem či klacíkem zanechat na kontrastním vodorovném povrchu (na dětském hřišti, na tmavém plechu apod.) výraznou stopu, která se stále proměňuje. Dítě tak může zkoumat na velké ploše, jaké otisky a stopy zanechávají různé výtvarné nástroje či obyčejné předměty.

Podobné „triviální“ situace, objekty a materiály malé děti vnímají jinak než dospělí – dokáží si s nimi hrát a objevovat jejich možnosti. Vnímají čas i prostor tohoto světa svým způsobem. Pokud se staneme jejich citlivým pozorovatelem, mohou nás výrazně inspirovat nejen svou přirozenou schopností vnímat všemi smysly přítomný okamžik a radovat se z něj, ale můžeme z jejich zájmu vycházet i při projektování částečně řízených aktivit v mateřské škole.

Výtvarné hry a experimenty s hmotou a sypkým materiálem

- Ohmatávání povrchů, zájem o strukturu a její narušování, snaha otiskovat předměty do hmoty či ji přeskupovat – tyto tendence jsou patrné již ve věku, kdy dítě zatím jen nezáměrně čará. Materiály jako písek, kamínky, hlína či těsto vybízí samy o sobě k haptickému prozkoumávání.
- Možnost dělat zářezy do velkého kusu hlíny, propichovat těsto vidličkou, sledovat otlaky prstů, zasypávat vlastní ruku pískem apod. je pro dítě v raném věku mnohdy přitažlivější než kresba. Jemná motorika ruky, která prozatím neumožňuje dítěti pracovat s tužkou či pastelkou s takovým přítlakem, aby byla čára výrazná, dostačuje k tomu, aby dítě vytvořilo stopu do poddajného materiálu.
- **Modelování z hlíny, práce se stopou a otiskem v písku či blátě** stojí vlastně na počátku prvních kreseb, je to „jakási obdoba prvního dětského čarání“ (Uždil, 1974, s. 117). Děti si s hlínou či pískem dokáží hrát velmi dlouho. Samotná hra motivuje k práci s tímto materiálem, vše se odehrává na základě explorační a experimentální. Dítě zkouší možnosti a samo svým tempem objevuje různé postupy. Při výtvarných pokusech s hlínou děti často samy dojdou i k tomu, že se vlastností hmoty v kombinaci s vodou promění, případně s ní zkouší experimentovat plošně. Hlína ve své tekuté konzistenci vytváří na podkladu zajímavé struktury dané rozdílnou hustotou. Lze ji roztírat nebo s ní malovat na různé savé či nesavé povrchy.

1. FORMÁT, ČAS, PROSTŘEDÍ

Formát - stereotypní využívání formátu A4

- malý formát neposkytuje prostor pro hledání, uvažování o materiálu a nedovolí vyprávět příběh: nutí jej redukovat výpověď na čitelné „znaky“, obzvláště v předškolním věku, kdy dítě spíše než se zápěstím pracuje tělem a pohybem vycházejícím z ramenního kloubu.

- nebere v úvahu motorické dispozice dítěte (plochý štětec vyžaduje prostor pro manipulaci) a potlačuje příležitost k samostatnému rozhodování o velké ploše papíru.

- práce na velkém formátu přináší možnost pracovat s prostředky, které přesahují běžnou zkušenost.

Čas – by měl umožňovat, nikoli omezovat, tvorba sama by měla určovat časový rámeček, nikoli naopak.

Místo s tvůrčí atmosférou, beze strachu - dostatečný a vhodný prostor pro výtvarnou realizaci. Prostor udává i atmosféru, která povzbuzuje k tvorbě, umožňuje soustředění na práci

Prostředky zhmotňují myšlenku a demonstrují ji vnímatelným způsobem. Stejně jako je nezbytná určitá míra dovedností, tak i dostatečné kvalitní materiální vybavení ovlivňuje tvořivost. (Pastelky jako základní výtvarný prostředek v MŠ neumožní prožitek z tvorby jako práce s malířskými prostředky.)

POZOR Maximalistická nabídka výtvarných prostředků není zárukou podpory tvořivosti! Výtvarné prostředky i podmínky lze omezovat. Výtvarné zadání, úkol je však potřeba postavit jako problém. Zakončit otázkou.

POZOR na výtvarné prostředky a techniky které staví na efektu a přitažlivé formě bez obsahu, a prostředky vynucující si způsob svého užití či prezentace, podbízející se prvoplánovou formou, zastupující sama sebe, vytvářející pouze krátká spojení mezi objektem a použitým materiálem (gelová lepidla, třpytky, vlna, vata, nefunkční vlepované dekorativní prvky apod.), nevybízějící k uvažování o autentickém způsobu zpracování, hledání tvaru.

2. EXPERIMENT A HRA

- nabízí prostor pro **svobodnou práci** s výtvarnými prostředky, možnost kombinovat je, nalézat vlastní řešení, nová spojení, variace...
- nesleduje konkrétního cíle, **není zaměřen na konečný produkt**
- proces hry umožňuje reagovat na nové podněty přicházející během tvorby, měnit koncept i respektovat „pravidla“ hry.
- poskytuje příležitost zapojit imaginaci, představivost a expresivitu.
- zážitek „flow“ – plné ponoření se do činnosti, které je jedním z průvodních jevů aktivizace tvořivého potenciálu.

3. PRÁCE S OTEVŘENÝM KONCEM x produkt

- umožňuje dopustit se chyby jako přirozené součásti procesu objevování a učení se.
- hledání vlastní cesty ve způsobu a formě při výtvarném ztvárnění tématu - **rozhodování a svobodná vůle**. Nabídka samostatnosti při volbě způsobu, formy, materiálu, obsahu, místa realizace, výkladu a prezentace díla aktivizuje. Umožňuje hledání vlastních témat a jejich řešení, poskytuje příležitost k chybným krokům a možnost jejich zpracování, učení se z důsledků, zúročení osobitého vidění a především budování důvěry ve vlastní tvořivé schopnosti.
- objevování osobitého výrazu namísto opakování daného vzoru či postupu - aktivita **není zaměřena na vznik produktu či výrobku** (- popírá proces jako zdroj poznání, akcentuje formální aspekty – řemeslnost, úhlednost, respekt k pravidlu a důraz na jejich dodržení).

Užívání ŠABLON, PŘEDLOH A VZORŮ ve výtvarných činnostech

- jednotné téma, jednotná vizualita, **výsledek práce je již na počátku práce předpokladatelný.**
- **chybí prostor pro přemýšlení**, experiment
- osobní volba je maximálně omezena
- aktivita je zredukována na **mechanickou činnost** - vyplňování barvou nebo dekorem
- často používaný způsob práce, kdy výtvarné prostředky jsou použity **pouze účelově a bez vize smyslu a cíle.**
- **formální či zúžený cíl** (splňuje pouze cíl rozvoj jemné motoriky, formálně ilustruje text apod.)
- nepřiměřené požadavky na dítě, které není dispozičně připravené úkoly samostatně splnit, řadu úkonů musí plnit učitel za dítě (nachystá předem tvar, vystřihne....)
- nesoulad s výtvarným spontánním projevem - potlačení, vznikají bloky, nucení do nepřirozeného stylu
- **manipulace ze strany učitele** (děti pouze naplňují představu o výsledku někoho jiného dle předložené formy či postupu)
- **směřování k účelovým produktům** (výzdoba školy, výrobky pro jarmark dle vzoru a představy dospělého)

PRÁZDNÉ TÉMA - bez zkoumání a smyslového ověření, které nenutí přemýšlet a zapojit imaginaci

- **vyprázdňená a plochá témata** nabízející nabízejí obecně přijatou normu ztvárnění
- ocenění této shody i shody prací navzájem
- není hledáno, zkoumáno, smyslově ověřeno přímou zkušeností, nenutí přemýšlet, zapojit imaginaci
- nutí žáky setrvávat v průměrnosti - ta je oceňována

2. JAK NAMALOVAT LAMPIÓNY SVÍTÍCÍ TMOU?

KONTRAST, SVĚTLO - TMA, KRESBA SUCHÝMI PASTELY NA TMAVÉM PODKLADU

V další výtvarné aktivitě ztvárnily děti zážitek z večerního průvodu (cesta, světélka ve tmě, vypouštění lampiónů a jejich let, hledání husy, sladkosti atd.). Dle vlastního uvážení si vybíraly barvy suchých pastelů. Kresby realizovaly na kontrastním tmavém podkladu (černý a tmavě modrý, fialový barevný tvrdý papír A3, A2). Děti si také formát upravovaly vystřihováním. Některé obrazy byly doplněny zbylým peřím. Každé dítě vytvořilo dvě až čtyři díla, což dokumentuje jejich zájem a potřebu sdílet své zážitky.

3. OZVLÁŠTNĚNÍ OKEN - PRŮSVITY

EXPERIMENT S VAZELÍNOU A SUCHÝMI PASTELY... CO UDĚLÁ MASTNÁ STOPA NA PAPIŘE A JAK JI OBARVIT?

Třetí výtvarnou činností byla malba ve skupinách vazelínou za pomoci rukou. Mastné otisky na velkých balicích papírech doplnily suché pastely. Když se obrazy nalepily na okna, prostupující světlo promaštěné stopy prosvětlo a vznikly velkoformátové barevné průsvity.

4. ŠIŠKOVÁNÍ - HODNOCENÍ - OCENĚNÍ

JAKÉ TO BYLO? CO SE MI POVEDLO? JAK JSEM SPOKOJEN? CO SE MI LÍBÍ U OSTATNÍCH A PROČ?

V závěrečné fázi výtvarného odpoledne nechyběla výstava všech vytvořených děl, sdělování zážitků a vzájemné hodnocení. Šišky posbírané na procházce posloužily jako vzácné pocty, kterými se děti navzájem oceňovaly. Libovolný počet šišek umístily u děl, které se jim líbila, nezapomněly samozřejmě i na ocenění vlastní práce. Na výtvorech se za chvíli hromadily šiškové trofeje. Děti šišky přepočítávaly a sčítaly. Každý měl prostor něco sdělit o tom, jak se mu pracovalo, co se mu povedlo, co by ocenil u druhých a proč. Všichni spolupracovaly na závěrečné “výstavě”. Obrazů bylo mnoho, visely všude. Děti se velmi aktivně podílely na umístění děl i na společném úklidu.

Podpora tvořivosti

Desatero pro učení matematiky pro rodiče a učitele (od Prof. Milana Hejného), které platí i pro výtvarnou výchovu:

1. Věřme tomu, že **děti jsou chytré** a že jsou schopny při dobrém vedení většinu matematických (výtvarných) poznatků objevit samy.
2. Raději nehodnoťte. Jen jásejte, když se dílo daří a povzbuzujte, když se dařit nechce. **Rozhodně však neukazujte, „jak se to dělá“.**
3. O úspěšnosti Vaší práce **rozhoduje radost dětí** z „dělání“ matematiky. Radost je největším hnacím motorem matematického (jakéhokoliv) poznání, pro Vás je zároveň barometrem toho, co děti potřebují.
4. Neopravujte chyby, ale pokuste se vytvořit situaci, v níž dítě samo svou chybu objeví. **Chyba je důležitým nástrojem poznání.**
5. **K chybnému názoru dítěte se raději nevyslovujte.** Časem si ho dítě přehodnotí samo.
6. **Žádné dítě nesmí být frustrováno svou neschopností a ani otráveno, že nemá co dělat.** Úlohy zadávejte přiměřené právě Vašemu dítěti, aniž byste jeho výsledky porovnávali s jinými dětmi.
7. **Nic nevysvětľujte, ani se nesnažte ukázat, že jste chytřejší.**
8. **Nepřerušujte myšlenkový tok dítěte.**
9. **Minimalizujte svá slova a instrukce.**
10. Podporujte komunikaci dítěte. Dítě je ten, kdo ukáže a nahlas popíše, jak úlohu řešilo, je tím kdo Vám vysvětlí, jak se co dělá. A to i tehdy, když to víte.